

Pædagogik & diagnoser

Redaktionelt forord

ADHD. Angst. Autisme. Skizofreni. Borderline. Diagnostiske betegnelser er blevet en del af vores hverdagsvokabular. Hvert år har mere end 700.000 voksne symptomer på psykiske lidelser, og i hver skoleklasse er der ifølge Psykiatrifonden i gennemsnit et eller to børn med alvorlige psykiske problemer¹. Den udvikling betyder, at mennesker med diagnoser samt afklarings- og udredningsforløb i stigende grad er blevet et pædagogisk anliggende. Det kommer til udtryk, når f.eks. diagnosticering af børn og unge giver anledning til spørgsmål om grænseflader mellem de almenpædagogiske og specialpædagogiske felter. Det viser sig også i form af, at mange socialpædagogiske tilbud og bosteder har en større andel af børn og unge, der har været i hyppig kontakt med psykiatrien. At navigere i de grænseflader som pædagog kan være dilemmafyldt i den forstand, at henholdsvis socialpsykiatriske og pædagogiske rationaler og indsatser retter sig forskellige steder hen og har forskellige logikker. Det pædagogiske arbejde har potentialer til at sigte på tværs af diagnoser og forholde sig til børn og unges hverdagsliv, men pædagoger er samtidig, på grund af dominerende diagnoseforståelser, forpligtet på en sundhedsfaglig logik, hvor medicinsk behandling og sygdomsforståelse ofte har forrang. Dilemmaerne er dog ikke entydige. For samtidig med at sundhedsfaglige logikker og udredningsforløb med flere diagnosticerede børn og unge dominerer i meget socialpædagogisk arbejde, så trækker udviklingen også i andre retninger. Eksempelvis er der sket et fokusskifte fra primært neurobiologiske forståelser, der implicerer medicinsk behandling, til at der nu også fokuseres på forskellige sociale forholds betydning for at få det bedre. Et af de primære mål for det pædagogiske arbejde på socialpsykiatriske bosteder er således, at beboerne skal lære at begå sig i en hverdag med forpligtelser og aftaler med andre om madlavning og rengøring osv. Der er lagt vægt på, at de skal få lyst til at få det bedre, og de skal indgå i demokratiske processer og lade deres stemme blive hørt.

At diagnoser og grænseflader imellem det almenpædagogiske og det socialpædagogiske område i højere grad er blevet en del af pædagogers arbejdsfelt, rejser en række spørgsmål: Hvordan kan vi forstå pædagogik og diagnoser i forhold til hinanden? Hvordan kan vi – når det kommer til børn, unge og voksne med diagnoser – forstå spændingsfelter mellem selvbestemmelse og omsorg?

Artiklen kan findes på
<https://tidsskrift.dk/FPPU>
DOI: 10.7146/fppu.v7i1.136702

1 Psykiatrifonden (2021) Tal og fakta om psykisk sygdom i Danmark.

Det pædagogiske arbejde har potentialer til at sigte på tværs af diagnoser og forholde sig til børn og unges hverdagsliv

Hvordan bliver der i det pædagogiske arbejde set på mangfoldighed og forskellige livsudkast? Hvordan får vi blik for – og genkender – børn, unge og voksnes forskellige deltagelsesformer som legitime? Hvilke former for magt og etiske dilemmaer udspiller sig?

At antallet af børn og unge, der får en diagnose, har været stigende igennem en længere periode, har affødt en debat om hvorfor og hvordan vi kan forstå, at der er stadig flere børn, unge og voksne, som får det svært og udfordres i deres hverdag. Udviklingen afspejler også en tendens til et større fokus på at diagnosticere. Netop stigningen i diagnosticeringen er et område som tages op til kritisk diskussion og overvejelse af temanummerets første artikel: "Hvad blev der af 'normalen'? Hvordan overdiagnostik af psykiske sygdomme hos børn bringer pædagogikkens vilkår i forandring". Forfatterne Alexandra Brandt Ryborg Jønsson og John Brandt Brodersen rejser ud fra kritisk-teoretiske vinkler en grundlagsdiskussion om, hvad psykiske diagnoser og lidelser hos børn er udtryk for. Dermed belyser de det omdiskuterede emne om, hvorvidt og hvordan der finder overdiagnostik sted af børn og unge i dag. Jønsson & Brodersen diskuterer således forholdet mellem, på den ene side, opfattelser af normaltilstande og symptomer og, på den anden side, den øgede tendens til at medikalisere og diagnosticere adfærd. De argumenterer for, at denne baggrundsviden er væsentlig at have for de fagprofessionelle, som er beskæftiget inden for det pædagogiske område. De diskuterer således kritisk præmissen for diagnostikken og overdiagnostikken af psykiske lidelser hos børn og unge, og pointerer, at de anerkender den enkeltes lidelse.

I temanummerets anden artikel: "Unge kvinder på socialpsykiatriske bosteder – forhandlinger & navigationer på tværs af diagnoser og

køn" tematiserer Anne Mia Steno & Mari Holen, hvordan både køn og psykiatriske diagnoser på socialpsykiatriske bosteder går forud for kvinderne selv og fortæller historier om, hvem de er, og hvad de kan med deres liv. I case-baserede og empirinære analyser viser forfatterne således, hvorledes tre kvinder i mødet med diagnose- og kønsopfattelser, oplever at skulle tilkæmpe sig ønskede positioner i deres liv. Kvindernes modstandsstrategier og navigationer ses som udtryk for, at de er aktive medskabere af de kategorier, de mødes af og med. Steno og Holen argumenterer for, at det er relevant for det pædagogiske felt at have et kontekstsensitivt blik for de ressourcer, der er gemt i kvindernes forskellige former for modstand, strategier og navigationer. Analysen viser, hvordan kvinderne kæmper for at få lov til at være "en anden" og at de udfordrer kategoriseringer baseret på diagnoser og snævre kønsnormative rammer for, hvordan man gør kvinde.

Ida Danneskiold-Samsøe & Bjørg Kjær viser i artiklen "Aflæsning og praksis – Specialpædagogisk arbejde med børnehavebørn med autisme" hvordan forskellige forståelser af autisme bringes i spil i det pædagogiske arbejde med børn i dagtilbud og hvilke konsekvenser disse forståelser har, for de diagnosticerede børns hverdagsliv i institutionerne. Forfatterne peger på, hvordan man pædagogisk kan arbejde med at hjælpe børnene med at forstå og afkode mønstre og sociale koder og de diskuterer hvilke etiske konsekvenser det kan have for børnene både når der eksperimenteres, og ikke eksperimenteres i de pædagogiske handlinger.

Artiklen "Skolevægning – børn med udfordringer og deres vanskeligheder med at komme i skole" af Britta Dumstrei fokuserer på skolevægning, og nogle af de følgevirkninger og risici, der opstår, når børn

og unge i kortere eller længere perioder vælger skolen fra. Artiklen er skrevet på baggrund af et state-of-the-art litteraturstudie, og forfatteren konkluderer bl.a. at der er en overvejende tendens i skolen, til at se skolevægringsproblemer som bosiddende i barnet eller barnets familie. Herved er der risiko for at skolen og dens lærere og pædagoger overser muligheden for i samarbejde med forældrene, at kunne gribe ind før problemerne vokser sig så store, at de får varig betydning for barnets trivsel og deltagelse i skolen.

Katrine Risbank-Jensen har skrevet artiklen "Familier på spil: om handicap og stigmaspredning". Artiklen fokuserer på, hvordan mennesker med handicap og deres familier kan blive udsat for stigmatisering, samt hvilke konsekvenser dette kan have for deres livskvalitet og trivsel. Stigma udfoldes i artiklen som et socialt smitsomt fænomen, som kan gøre det umuligt at ryste negative forventninger og forståelser af sig igen. Artiklens empiriske grundlag udgøres af studier i Uganda, og der drages paralleller fra disse studiers analytiske fund til studier af danske familiers erfaringer. Artiklen argumenterer for, at stigma har store konsekvenser uanset kontekst, og at dette bør medtænkes i fremtidigt sociale arbejde med familier med medlemmer med handicap.

Udover temanummerets artikler rummer dette nummer af FPPU også fire artikler udenfor tema. Den første af disse artikler har titlen "Inklusions- og eksklusionsprocesser i leg" og er skrevet af Janne Hedegaard Hansen, Helle Marie Skovbjerg, Jens-Ole Jensen, Hanne Hede Jørgensen, Anne-Lene Sand og Andreas Lieberoth. Artiklens bygger på forskningsprojektet "Må jeg være med" og kaster lys på, hvilken betydning pædagogers håndtering af inklusions- og eksklusionsprocesser har for børns mulighed for deltagelse i leg i SFO og skole. Artiklens analyser viser, at børn i legevanskeligheder ikke får den støtte, som er nødvendig, for at de kan blive deltagere i leg. I forlængelse heraf peger artiklen på nogle opmærksomhedspunkter, som kan styrke pædagogers arbejde med at skabe deltagelsesmuligheder for alle børn i leg.

Sisse Winther Oreskov og Lise Hostrup Sønnichsen har skrevet artiklen "Underviserens arbejde med at skabe deltagelse i undervisning

med legekvalitet". Artiklen tematiserer, med baggrund i professionshøjskolernes engagement i det nationale projekt *Playful Learning*, undervisning på pædagoguddannelsen, hvor kroppe er i bevægelse. Med udgangspunkt i observationer af undervisning og samtaler med undervisere illustrerer forfatterne hvordan underviserne bruger deres professionsfaglige kompetencer i understøttelsen af de studerendes deltagelse, enten med afsæt i en anerkendende og omsorgsfuld tilgang til understøttelse, et fagligt argumenterende afsæt eller et kropsligt handlende afsæt.

Morten Ejrnæs og Cecilie Moesby-Jensen undersøger i artiklen, "Pædagogers risikovurderinger på børneområdet" daginstitutionspædagogers vurderinger af risikoen for, at børn lider overlast og oplever omsorgssvigt. Artiklen trækker på en spørgeskemaundersøgelse med daginstitutionspædagoger og baserer sig på vignette-metoden. Artiklen udfolder og problematiserer, hvordan pædagoger har meget forskellige vurderinger af risici og beskyttelses- og risikofaktorer, og derved uensartede grundlag for beslutninger om eksempelvis underretninger og hjælpeforanstaltninger. Den store spredning i vurderinger af både risici størrelse og relevante beskyttelsesfaktorer er central viden for pædagoger i forhold at nuancere deres helhedsforståelser af børns situationer.

I artiklen "Pædagogiske scienceforholdemåder – om hvordan pædagoger kan mødes med børn om science" fremanalyserer Stine Mariegaard tre pædagogiske scienceforholdemåder, der på forskelligvis tilbyder er at give børn mulighed for at opnå science-erfaringer. For det første "Dirigenten", hvor science-specifik viden og processuelle færdigheder sættes i forgrunden. For det andet "Samspilleren", der tilstræber en ligevægt mellem at give barnet medbestemmelse og de science-specifikke metoder og færdigheder. Og for det tredje "Improvisatoren", hvor børns egne artikulerede perspektiver står foran science-viden og -færdigheder. Artiklen er et bidrag til den nuværende interesse og diskussion om dansk science-pædagogiske udfoldelsesmuligheder og et bud på, hvordan pædagoger kan forholde sig til science i en pædagogisk kontekst.